

die Frage der griechischen Vorlage« [Proklovo djelo 'Elementatio theologica' u prijevodu Franje Petrića. 'Codex Ambrosianus 38' i pitanje grčkog teksta] istražuje s kojeg je grčkog predloška Franjo Perić preveo na latinski Proklovo djelo »Elementatio theologica«.

U zaključku možemo reći da je ovaj zbornik bogat vrlo raznolikim priložima, i glede tematike i glede pristupa. Zato će svatko moći u njemu naći nešto zanimljivo za sebe. Ali isto tako jamačno će se teško naći onaj ili oni koji će moći do kraja utemeljeno kritički ocijeniti sve priloge u zborniku o kojem je riječ. Stoga sam se ja ograničio samo na informativni prikaz. Kritička prosudba bi po naravi stvari bila više usmjerena na članke čiju tematiku bolje poznajem. Onda bi se dogodilo da bi vrijednost (i nedostaci) drugih ostali nedovoljno zapaženi, pa bi sve zajedno dalo o zborniku jednu »iščašenu« predodžbu.

Svoj prikaz želim završiti s jednim zapažanjem kojemu je ovaj zbornik samo povod. Dijalog je riječ i pojam koji se danas u javnosti poprilično glorificira. A pritom se često zaboravlja da dijalog nije sam sebi svrha, takvih prizvuka ima, više ili manje, i u ponekim člancima u ovom zborniku. Dijalog je samo sredstvo u traženju, upoznavanju i širenju istine. A istinu će tražiti onaj koji je ljubi, zato je ljubav prema istini pravi poticaj za dijalog i uvjet da dijalog donese dobre plodove. Ako nema ljubavi prema istini, onda će plod takvog »dijaloga« na kraju biti izdaja istine. Najbolji primjer ispravnog i plodonosnog pristupa dijalogu je, po mojoj procjeni, nesumnjivo najveći redovnički subrat o. Augustina Pavlovića koji je dosad živio: sv. Toma Akvinski.

Ivan ZELIĆ

Rosino GIBELLINI, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Volumina theologica, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999., 616 str., preveli: Darko Grden (pogl. I–VII) i Josip Krpeljević (VIII–XVI).

Krajem godine a pogotovo stoljeća, obično pravimo račune o proteklom vremenu i rezultatima koje smo u tom vremenu ostvarili. Vrijeme dakle dosuđeno za pravljenje raznih sinteza.

Djelo R. Gibellinia *Teologija dvadesetog stoljeća*, kako mu i sam naslov sugerira, upravo nam daje uvid u razgranatu teološku misao našeg stoljeća. Svoje prvo izdanje doživjelo je g. 1992., a drugo već g. 1996. Pripremano je brojnim pojedinačnim studijama koje su objelodanjivane s vremena na vrijeme, a sada ih nalazimo skupljene u jednoj knjizi i na jednom mjestu kao cjelinu, što cijelom djelu daje posebnu vrijednost.

Iako je djelo podijeljeno u 16 zbijenih poglavlja, u čitavom svesku a time i teologiji dvadesetog stoljeća, kako i sâm autor sugerira u poglavlju *Umjesto zaključka*, lako su uočljiva četiri teološka gibanja.

Prvo prikazuje prijelaz od liberalne (Harnack, Troeltsch) prema dijalektičkoj teologiji i odvija se unutar protestantske duhovnosti. Određeno je dakle teološkom dijalektikom koju simbolizira švicarski teolog Karl Barth a koji u teološku javnost ulazi komentarom Pavlove poslanice Rimljanima – *Der Römerbrief*. Ta je knjiga doživjela više izdanja i u njoj Barth brani apsolutni primat *Riječi*. Riječ Bog za Bartha je onaj potpuno Drugi (*das ganz Andere*) te dosljedno, nema puta koji bi vodio od čovjeka do Boga. Jedini put je onaj koji od Boga vodi do čovjeka i zove se Isus Krist (str. 17). »Čovjekova povijest, povijest grijeha i smrti, podložna je Božjem sudu, jednom *ne*. Riječ je o dijalektičkom *ne*, koje biva nadvladano sa *da*, koje Bog izgovara u Isusu Kristu« (str. 17).

Drugo gibanje ima jaku antropološku oznaku koja u Bultmannovoj egzistencijalnoj teologiji ima svog početnika a u Rahnerovoj transcendentnoj teologiji najboljeg predstavnika. Između ove dvije nalaze se Fuchova i Ebelingova hermeneutička teologija, Tillichova teologija kulture, Bonhoefferova teologija nade te Gogartenova teologija sekularizacije (da spomenemo samo one važnije teologe mahom protestante). Na katoličkoj pak strani pobornici ovog novog načina bavljenja teologijom imena su redom poznata našem teološkom čitateljstvu: P. Teilhard de Chardin, H. de Lubac, J. Daniélou, B. Chenu, Y. Congar, R. Guardini, H. i K. Rahner i H.U. von Balthasar; uglavnom dakle teolozi francuskoga i njemačkoga govornoga područja.

Tako se teologija oslobađa »gubitka obzora« (J. Moltmann) skraja pedesetih i pokušava svoj navještaj povezati sa svjetovnom stvarnošću. I teologija je, naime, morala napraviti ono što je napravila skolastička filozofija u 19. i 20. stoljeću; otvoriti se novovjekovnim filozofsko-teološkim zasadama te tako ponovo stupiti u dijalog i živu vezu sa svojim vremenom. A teologija 20. stoljeća nastaje u ozračju sekularne kulture, pa se stoga i teološki govor 20. stoljeća, kao govor »Bogu na čast«, razvija sve više u korist i obranu onoga što je »Humanum« (u predgovoru). Ako je liberalna teologija utjecala na katoličku teologiju time što je pridonijela pojavi modernizma u prvom desetljeću ovoga stoljeća, za katoličku teologiju, ukoliko želi biti govor o Bogu čovjeku svoga vremena – a takva bi morala biti svaka teologija, odgovor nikako ne može biti povratak i ostanak u prošlosti. Naprotiv, teologija bi našega vremena morala slojevito protumačiti spoj kršćanske vjere i sekularizacije (F. Gogarten, str. 128).

Nastavljajući promišljati pitanja koja su otvorili D. Bonhoeffer i F. Gogarten, razvija se treći teološki pokret našega stoljeća koji proizlazi iz svijesti da vjera ima i političku dimenziju ukoliko zahvaća u praksu i u društvo. Smisao vremena, smisao povijesti, poljuljan katastrofalnim posljedicama drugoga svjetskoga rata, postaje nova zadaća povjerena teologiji. Navedimo ovdje samo ona najvažnija imena. Na protestantskoj strani su to jamačno J. Moltmann (od *Teologija nade*, do *Teologija križa*), te O. Cullmann i W. Pannenberg, koji pišu teologiju povijesnog usmjerenja; a na katoličkoj strani spomenimo najprije Rahnerovog učenika J. Baptista Metzsa koji se bavi odnosom Crkve i svijeta. Svoju će teologiju prozvati *politička teologija* s nakanom da potakne kršćane da njihova riječ postane *društveno* djelotvorna riječ (str. 303). Za razliku od njega drugi katolički teolog, Belgijanac E. Schillebeeckx, u čijem se djelu mogu razlikovati dva razdoblja, bavit će se problemom odnosa između vjere i iskustva a sve u duhu modernog vremena koje je ponovo otkrilo subjektivnost.

U nastojanju da oblikuje tumačenje stvarnosti, polazeći od siromašnih i zapostavljenih, te otvarajući se sve više drugim kulturama i religijama, kao i pojavom novih subjekata u teologiji, teologija 20. stoljeća ulazi u četvrto, završno razdoblje ovoga stoljeća. Tako se teologijom oslobođenja (rodenoj u Latinskoj Americi a potom proširenoj i po drugim područjima trećega svijeta), teologijom inkulturacije (u Africi i Aziji), te pojavom feminističke i ekumenske teologije, teologija 20. stoljeća otvorila univerzalnim problemima našeg planeta.

Iz ovog kratkog prikaza monumentalnog Gibellinijeva djela, vidljivo je da, zahvaljujući velikom trudu dvojice prevodilaca – Darku Grdenu i Josipu Krpeljeviću, i na hrvatskom jeziku imamo

iznimno vrijednu građu. Vjerujemo da će zbog svoje preglednosti i jasnoće biti vrlo korisno štivo studentima teologije ali i svima koji u duhu vjere žele vrednovati i promišljati kako biblijske tako i antropološko–društvene probleme našega stoljeća. Bibliografija djela (na 77 stranica!) pokazuje da autor veoma dobro poznaje tematiku o kojoj piše, što mu daje nužnu pretpostavku za tako velebnu sintezu.

No, da bi u potpunosti bio opravdan naslov djela, nedostaje mu ipak bar jedno poglavlje posvećeno pravoslavnoj teologiji. Neka imena ruskih teologa, kao što su Bulgakov, Berdiaev, Soloviev, vjerojatno bi trebala biti sastavni dio ove teološke panorame.

Mato ANIĆ

Stjepan SCHMIDT, *Agostino Bea. Il Cardinale dell'unità*, Città Nuova, Roma 1998., 950 str.

Hrvatski isusovac o. Stjepan Schmidt svojim je djelom o kojem je riječ ovjekovječio život i rad kardinala Bee, velikog katoličkog bibličara i promicatelja jedinstva kršćana 20. stoljeća. Pisac je upoznao velikog kardinala već 1940. godine, a poslije će mu od g. 1959. do njegove smrti 1968. biti i osobnim tajnikom. I pisac se ovih redaka, koji je tijekom tri godine studirao zajedno s o. Schmidtom na Papinskom biblijskom institutu, rado prisjeća svog profesora o. Bee koji je znao skladno povezati svoju veliku učenost sa skromnošću redovnika, svoju ljubav prema istini s ljubavlju prema svakom čovjeku, svoju biblijsku pravednost s razboritošću, dobrotom, ljubaznošću. Treba spomenuti da je o. Schmidt već neposredno nakon kardinalove smrti priredio njegov duhovni dnevnik (*Diario di un Cardinale*,

1970.), a koji je godine 1974. objelodanjen i na hrvatskom jeziku.

Djelo je golemih razmjera. Podijeljeno je u četiri poglavlja. Prva dva služe kao dalja i bliža priprava za kardinalovo životno djelo. Najopširniji je treći dio koji nosi naslov *Na koncilu* a govori o kardinalovu radu za jedinstvo kršćana. Sljedeće poglavlje analizira posljedice onoga što je učinjeno na Drugom vatikanskom koncilu. Epilog nam pak nastoji otkriti sjaj i slavu karizmatskog, mističnog i svetačkog lika kardinala Bee. Čitavo se djelo inače ističe bogatom dokumentiranošću. O tome svjedoči golemo bibliografija Beinih djela, njegovi koncilski prinosi, bezbrojni intervjui u novinama, radiju i televiziji te bogata ostavština, posebice ona duhovnoga sadržaja. Pisac je pretražio također i razne dostupne arhive. Uočljivo je da autor unatoč nevjerojatnoj akribiji svakom događaju pristupa s ljubavlju, nježnošću, toplinom, što je osobita značajka tog djela. O. Schmidt nastoji da kardinal bude u prvom planu te mu tako i nakon njegove smrti ostaje tajnikom.

U prvom dijelu koji nosi naslov *Daljnja priprava* (str. 23–130) čitatelj će moći izbliza promatrati kako se izvanredno nadareni i vrijedan dječak i mladić Augustin pomalo prepušta vodstvu Providnosti. Rodio se 28. svibnja 1881. kao jedino dijete bračnog para Marije i Karla. Obitelj je bila veoma skromna pa su mu potonja školovanja omogućavali njegovi sugrađani i razne zaklade. Budući da je otac bio mali posjednik i drvodjelac, sebe je poslije običavao nazivati »drvodjelčev sin«. Nakon mature odluči stupiti u Družbu Isusovu i g. 1902. odlazi u novicijat u Blyenbeek (Nizozemska) jer je kancelar Bismarck prognao isusovce iz Njemačke. Nakon duge isusovačke formacije, biva 25. kolovoza 1912. godine zaređen za svećenika. Godine 1917. isusovci se vraćaju u Njemačku. O. Bea postaje i provin-